

sint Pontificii, seu Romanæ Religionis, ut ipsimet loquuntur, et an Calvinianam detestentur. Quin potius ita interrogantur, ut non possint non alterutrum exterius ostendere; ergo est illa occasio, in qua maxime obligat præceptum confitendi fidem, saltem recusando talem cum hæreticis communicationem. Quod optime confirmat exemplum sancti Ermenegildi, Hispaniæ principis, qui ne Eucharistiam de manu hæretici acciperet, etiam jubente patre, usque ad mortem recusavit. Quod factum valde commendans Gregorius, lib. 3 Dialog., cap. 15, dicit: *Vir Deo deditus Arriano Episcopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit.* Quibus verbis significat ex debito obligationis id fecisse, ne hæresi ministrantis communicare videretur.

27. *Confirmatur doctrina tradita ex ratione scandali.* — Alia ratio hujus obligationis sumi potest ex scandalo, quod tam videtur intrinsece annexum his actionibus, ut inseparabile ab eis videatur. Hoc autem satis est ut illa communicatio externa cum schismaticis peccaminosa sit et detestanda, juxta doctrinam Apostoli ad Rom., c. 14, et 1 ad Cor., c. 8, ubi hoc peccatum vocat, *peccatum in Christum*; et c. 10: *Nolite manducare propter illum qui indicavit, et propter conscientiam, conscientiam, dico, non tuam, sed alterius.* Et ex facto Mathiæ, 2 Machab. 6, et egregiis verbis ejus constat, potius esse mortem tolerandam, quam hoc scandalum fratribus tribuendum. Quod autem in hoc negotio scandalum interveniat, declaratur, primo ex parte ipsorum hæreticorum, nam ex hujusmodi fragilitate Catholicorum in suo errore confirmantur et obdurescunt, atque fidem Romanam contemnunt. Unde Sander., lib. 3 Histor., cum retulisset, tempore reginæ propter acerbissimam legem et coactionem, multos Catholicos, schismaticorum ecclesias, conciones, communionem, ac conventicula, aliquando etiam publice adire non recusasse, subjungit: *Interim regina et sui ab initio præclare secum agi existimarunt, quod cum tot essent antiquæ fidei in regno cultores, plerosque tamen scirent, ritus a se præscriptos publice, vel amplexari, vel utcumque præsentia sua exterius approbare, licet interius aliam fidem, de qua ipsi non adeo curabant, vel ad tempus dissimulandam censebant, colerent. Ac, ne sacerdotes quidem quosdam ab illis administrandis abhorreere, gaudebant non mediocriter.* Ita ergo dissimulatio hæc Catholicorum in augmentum schismatis, et ma-

gnum contemptum Romanæ Religionis cessit, ejusdemque scandali occasio semper durat. Et ita reperitur etiam in tali actione alia malitia, quia redundat in favorem et juvamen hæreticorum quatenus hæretici sunt, id est ut opera sui erroris exercent; hoc autem intrinsece malum est, ut in simili notavit Navarrus, consilio duodecimo, de Hæreticis, numero sexto, in fine, et sequentibus. Unde maxime etiam invenitur hoc scandalum ex parte Catholicorum, præsertim simpliciorum, nam facile imitantur alios, qui videntur esse sapientiores, et ita hujusmodi consuetudo offendiculum fit infirmis. Si enim quis viderit (ut Paulus ait), eum, qui habet scientiam, in ecclesiis hæreticorum ritibus illorum interesse, conscientia ejus, cum sit infirma, ædificatur ad eum imitandum, et sic perit infirmus in scientia doctoris. Et, quod caput est, inde fit ut, multitudine crescente, jam non simulate, sed ex animo, illo ritu ad Deum colendum utantur, ita ut simplices inter antiquam religionem novamque superstitionem distinguere nesciant. Est ergo evidens nocumentum et scandalum, ratione ejus non tantum est hoc peccatum contra charitatem fraternam, et divinum honorem, sed etiam contra fidei confessionem, quæ maxime obligat, teste D. Thoma supra, quando ex dissimulatione vel taciturnitate subtrahitur debitus honor Deo, et utilitas proximis impendenda.

28. *Probatur ultimo ex periculo amittendi fidem.* — Ultimo his addere possumus rationem ex morali periculo desumptam, nam si fidelis populus conventicula hæreticorum frequentet, et præsertim si eorum conciones audiat, in maximo periculo versatur amittendi fidem. Nam, licet unus vel alter possit eos sine periculo audire, imo eos impugnare et confundere, tamen simplex vulgus facile decipitur, et ideo etiam provectiores abstinere tenentur a talibus concionibus, ne suo exemplo alios secum ferant, et ita eorum fides periclitetur. Et ideo monet Chrysostomus, orat. 2 de Provid. et fato, magis esse fugiendum a locis et concionibus quæ pestilentibus opinionibus complentur, quam a locis contagiosis et infectis, quia hæc corporibus nocent, illa vero animas interimunt: *Ne steteris* (inquit), *resili, ne tardaveris, vel brevissimam hic metuas moram. Hæc dicimus, non stabilitatem illarum opinionum veriti, sed imbecillitatem vestram metuentes, etc.* Ideoque monet Augustinus, in lib. de Fide et symb., c. 1, *ne fides fraudulentis calliditatibus hæreticorum possit in nobis ali-*

qua ex parte violari, pia cautaque vigilantia providendum esse. Et Gregorius Nazianzenus, orat. 53, quæ est de nova Dominica, graviter reprehendit, qui, ut ipse ait, *ad temporis arbitrium fidem suam accommodant*, nimirum, quando hæretici rerum potiuntur, eorum voluntati in rebus fidei obsequentes, et (ut subjungit) *dispensatione in fide utendo.* Quæ potius est simulatio quædam periculosa, et ideo etiam dicit, eos, qui ita ambulant, *in fide claudicare*, quia revera in confessione fidei deficiunt, et in periculo versantur amittendi fidem, et licet fortasse ipsi constantes sint, fratres suos in illo periculo constituunt.

29. *Satisfit primæ rationi dubitandi.* — Ad rationes autem dubitandi facile ex dictis respondetur. Ad primam dicitur, actiones illas, abstracte et generatim sumptas, dici posse indifferentes, quatenus intrinsece malæ non sunt, tamen, in particulari sumptæ, ut cum tali modo et cum talibus circumstantiis fiunt, habere intrinsecam malitiam. Nam, sicut ex Chrysostomo referebam, aspicere idola non est intrinsece malum; aspicere autem propter inductionem vel metum tyranni, est Christum negare: *Non* (inquit) *quia aspicere illud aliquid sit, sed quia invitatus aspicias, peccas.* Ita ergo ingredi ecclesiam hæreticorum, vel synagogam Judæorum, per se nihil est; ingredi autem religionis causa, et ad hæreticorum ritus exercendos, ad obsequendum hæretico præcipienti, malum est; sic etiam, licet audire concionem hæretici per se et intrinsece malum non sit, tamen adire conciones frequenter, et ad jussu inducentium ad hæresim, et cum scandalo et periculo infirmorum, et interdum proprio, perniciosum est. Multoque clarius superstitosum est precibus et ritibus hæreticorum interesse, quia vel est quædam iacita approbatio hujusmodi superstitionis, vel miscetur etiam cooperatio. Quæ maxime cernitur in participatione sacramentorum; et ideo inter omnes ritus, qui a Calvinistis fiunt¹, detestabilior est communicatio cum illis in sacrilega cœna et ficta eucharistia quam ministrant, nam qui illam participant, evidenter cooperantur infideli superstitioni, et pro Christi sacramento id recipiunt, quod nihil est, suoque facto illum morem approbant. Sic denique, licet in necessitate possit Catholicus baptizari ab hæretico, utente vero et substantiali ritu baptismi, si tamen adhibeat hæreticus alios

¹ Vide Navar., cons. de Const., q. 29; Azor., tom. 1, l. 8, c. 11, q. 9.

ritus accidentarios, supersticiosos, et alienos a consuetudine Ecclesiæ Romanæ, non potest illis cooperari, licet possit eos interdum tolerare, si neque scandalum neque religionis contemptus interveniat, et eos vitare non possit.

30. Et ita etiam responsum est ad aliam partem illius rationis. Nam isti actus ex communi impositione et usu sunt actus religionis, et partim ex natura rei, partim ex impositione et usu hominum hanc significationem habent; unde in particulari sumpti in tali occasione, et cum tali inductione, et in consortio et communicatione talium schismaticorum, plane significant illorum religiosum cultum et ritum, et ad hoc sunt a tali rege instituti. Quapropter sicut est intrinsece malum assumere signum falsæ religionis, neque propter illum timorem fieri licite potest, ut est in Theologia constans, ita est per se malum, actus illos tali modo et in tali occasione exercere. Doctrina vero illa, quod, dum hæreticus non est denunciatus, liceat in sacris communicare cum illo, quam tradit Navarrus, ab eodem expresse declaratur, dummodo ipsa sacra ritu catholico fiant, neque ulla sit communicatio ritus, cæremoniæ aut impietatis hæreticæ; et præterea ut nulla Catholicorum offensio nullumve periculum fidei intercedat, ut expresse declaravit Azor, referens Navar., dict. libro octavo, capite undecimo, quæstione quarta, tom. 1.

31. *Secundæ rationi dubitandi satisfit.* — Quando maxime obliget præceptum confitendi fidem. — Ad secundam respondetur, simulationem falsæ religionis esse intrinsece malam, ut in dicto libro 9 de Legibus late ostendi, ex sententia Augustini supra allegati, et plurium Doctorum, quos ibi retuli, et idem sentiunt omnes, qui negant esse aliquando licitum assumere signum falsæ religionis, vel externum actum infidelitatis exercere, etiam si interna fides retineatur. Quia, licet assumens signum non intendat significationem ejus, tamen non potest illam separare, et ideo, velit, nolit, actu ipso significat se esse infidelem, et ita falsam religionem opere ipso confitetur, quod est contra præceptum confessionis fidei. Nam, sicut fides vera obligat ad sui confessionem, ita etiam obligat ad vitandam contrariam infidelitatem, et consequenter etiam ad non exterius confitendam illam. Estque hæc obligatio urgentior, cum instat in contrarium publici tyranni vexatio, nam tunc maxime obligat præceptum confitendi fidem veram, et vitandi omnem contrariam simulationem.

Eritque hæc obligatio major, quo majus fuerit scandalum, majusque eversionis fidei et contemptus Romanæ religionis periculum, quæ omnia in præsentī casu maxime concurrunt.

32. *Satisfit tertiæ rationi.* — Per quod responsum etiam est ad tertiam rationem, quæ erat de scandalo; dicimus enim imprimis præter scandalum esse alias rationes sufficientes. Deinde dicimus non vitari scandalum propter fugas ibi propositas. Cum enim dicitur notum esse omnibus, a Catholicis non ex corde, sed coacte illa exterius fieri, respondemus et hoc esse incertum (multi enim id poterunt ignorare), et illud sufficere ad gravissimum scandalum, nam illamet fictio est grave peccatum. Præterquam quod non vitantur alia pericula et injuriæ religionis Christianæ. Item, cum dicitur regem non vexare fideles, tam causa religionis, quam cupiditatis pecuniarum, respondeo, etiam hoc dici divinando; sed quidquid sit, parum refert, quia non intentio operantis, sed operis spectanda est; licet enim rex intendat pecuniæ lucrum, proxime inducit ad profitendam falsam et superstitiosam religionem, cum expressa, vel saltem tacita abnegatione Romanæ religionis; hoc autem est intrinsece malum, et ideo quacumque ratione a rege intendatur, resistendum illi est.

33. *Protestatio publica ad cohonestandam communicationem superstitiosam non sufficit.* — Denique etiam protestatio non excusat, tum quia moraliter non potest esse tam publica et notoria, sicut est simulatio ipsa hæresis; tum etiam quia protestatio, etiam si esset omnibus Catholicis nota, non tollit quin actio illa sit simulatio et externa professio erroris, et falsæ superstitionis, nec tollit defectum confessionis fidei, nec contemptum religionis, nec periculum animarum. Imo illa via datur licentia profitendi exterius quamcumque infidelitatem cum protestatione facta apud fideles Catholicos, quod id non fiat animo infideli, sed affectu humano non perdendi facultates, et alia temporalia bona; hoc autem turpissimum et perniciosissimum est, et contra rationem; nam hæc professio ficta pravæ religionis non solum est mala, quia alii fideles credent ex infidelitate fieri, sed etiam quia hoc significatur quibuscumque videntibus et intelligentibus talia signa. At vero protestatio ad summum a Catholicis illam existimationem tollit, quia protestatio solum coram fidelibus fieri solet, non coram infidelibus. Et præterea, licet coram omnibus fieret, semper actio illa est contra Dei honorem, et in con-

temptum fidei, et cum periculo et scandalo infirmorum. Protestatio ergo malitiam talium actionum non purgat. Atque ita tandem sententiam suam explicuit Azor, in tom. 3, lib. 1, c. 7, post quæst. 2.

CAPUT X.

AN VEXATIO, QUAM IN ANGLIA CATHOLICI PATIUNTUR, SIT VERA RELIGIONIS CHRISTIANÆ PERSECUTIO.

1. *Ecclesiam Catholicam persequitur qui in odium Romanæ quamlibet illius partem vexat.* — Hæc quæstio non in eo sensu tractanda est, ut iterum ad primam controversiam, ubi sit vera et Catholica religio, an in Anglicana insula, vel in toto orbe, seu, quod idem est, in Ecclesia Romana, redeamus; hoc enim satis in lib. 1 disputatum est, et ex ibi dictis supponimus, veram fidem et Religionem Christianam esse in Ecclesia Romana, ex quo evidenter sequitur, si in Anglia vexantur fideles (qui ab hæreticis Papistæ vocantur), quia Ecclesiæ Romanæ uniuntur, ejusque fidem, religionem et obedientiam profitentur, illam esse propriam et omnino veram fidei Catholicæ et Ecclesiæ Christi persecutionem, et qui auctor est illius, esse Christi hostem et Christianorum persecutorem. Neque de hac consecutione seu conditionali propositione dubitare quis potest, posita dicta hypothesi; nam, si Ecclesia Romana est vera Ecclesia Christi, qui Ecclesiam Romanam persequitur propter suam religionem, seu qui ejus religionem oppugnat, Christi Ecclesiam persequitur et oppugnat, et consequenter illa erit persecutio Christi et ejus Ecclesiæ. Quæ tunc maxime ita appellatur, quando non est tantum privata unius vel alterius personæ, sed est etiam publica et generalis totius communitatis. Nam, licet persecutio ejuscumque membri, quatenus tale est, seu propter fidem vel justitiam, sit persecutio ejusdem Christi, et ratione generalis causæ seu motivi in totam Ecclesiam redundare videatur, nihilominus per antomiasiam illa dicitur ecclesiastica persecutio, quæ communitatem Ecclesiæ, ejusque universale corpus oppugnat. Non est tamen necesse ut talis vexatio, vel in tota Catholica Ecclesia, ut est per totum orbem diffusa, vel in Ecclesia Romana, ut est particularis episcopatus, directe et immediate fiat, ut nomen persecutionis Ecclesiæ mereatur; sed satis est ut in aliquo regno Christiano propter eandem Ro-

manam et Catholicam fidem grassetur. Ait enim Augustinus, lib. 8 de Civit., c. 52: *Quale est enim non considerare, Ecclesiam per totum mundum fructificantem atque crescentem posse in aliquibus gentibus persecutionem pati a regibus, etiam quando in aliis non patitur?* Et affert exempla de persecutione facta in Perside a rege, et a Gotthis in sua ditione, et ab Herode Hierosolymis. Talis enim vexatio in uno regno vel parte principali Ecclesiæ non fit sine quadam universalis Ecclesiæ participatione et turbatione; nam tota quodam modo conquassatur. Quia, licet in una provincia persecutio moveatur, totius Ecclesiæ fundamenta convellere nititur.

2. *Status controversiæ.* — Hoc ergo pro constanti supposito, sensus præsentis controversiæ est, cum de facto constet professores Romanæ religionis ab illius regni principibus post Henricum VIII (Catholica Maria excepta), pluribus modis vexari, magnisque suppliciis affici, an illa vere sit, et appellari debeat Ecclesiæ et Christi persecutio, vel solum aut injustum bellum, vel justa punitio. Et occasionem quæstionis præbuit nobis rex Angliæ, qui de Pontifice valde conqueritur, quod ipsum inter Ecclesiæ persecutores annumerare videatur. Unde contendit pœnas illas et afflictiones quæ in Anglia auctoritate regia Papistis (ut ab eis intelligamur) inferuntur, non mereri nomen persecutionis Ecclesiæ, quia non titulo religionis, sed in pœnam justam criminum contra regem vel rempublicam commissorum, infliguntur. Unde in principio Apologiæ sic inquit: *Negari non potest quin Pontifex contra bonos mores, et consuetudinem principum, maxime christianorum, peccarit vehementer, cum me inauditum condemnarit, quod quidem fecit, me persecutoribus annumerando, ut ex eo quod cohortatur Catholicos suos ad martyrii gloriam aspirare, non obscure innuitur.* Deinde vero in impugnatione primi Brevis Pontificis late circa hoc digreditur, et prius de Elisabetha, pag. 18, affirmat, *Nemini ex Pontificiis religionis causa pœnam irrogasse, antequam eorum scelera et flagitia, veluti invitæ, supplicia, quæ pertulerunt, extorsissent.* Hoc autem probat hæc fere partitione, quia regina neque ante editum Breve contra illam a Pio V, neque post, juste potest persecutionis infamia notari. Priorem partem ostendit, quia illo tempore, antequam Pius V contra reginam sententiam fulminasset, neque graviores aliquam mulctam Catholicis imposuit, neque severiores leges, neque tunc tempo-

ris ulla capitis pœna fuit in Pontificiis constituta. Alteram partem ostendit, quoniam ab illo tempore, quo illa fuit in reginam lata sententia, tot conjurationes et machinationes, ac rebelliones publicæ in illo regno ortæ sunt, ut illæ non solum fuerint justæ, sed etiam moderatæ pœnæ delinquentium; ergo propter illas pœnas non potest regina persecutionis infamia notari, sed potius magnæ clementiæ nomine commendari.

3. *Rationes quibus se rex excusat.* — Deinde ad se suumque regimen transitum facit, et pag. 23 sic inquit: *Quod me de Catholicorum persecutione calumniantur, nunquam probari potest, quemquam conscientiæ causa et religionis ergo, me regnante hactenus, vel morte mulctatum fuisse, vel in mortis periculo modo versari. Nisi forte (addit) hæc misera Catholicis interdictio a Papa facta, quominus de juramento suo mihi promittant, causa sit dehinc, cur multi eorum merito plectantur.* Deinde multis argumentis et indiciis ostendere conatur, persecutoris nomen non mereri. Primo generatim per comparationem ad reginam, quia Jacobus rex majori multo mansuetudine et pietate cum Catholicis se gessit, quam regina. Secundo, quia tanta clementia in Catholicos usus est, ut et ipsi in spem venerint se brevi religionis suæ libertate fruituros, et alii sectarii familiares regis stuperent, et magnam regni perniciem inde formidarent. Tertio, recenset favores humanos, temporaliæque beneficia in Catholicos collata, ut sunt recusantes aliquos equestri dignitate donare, alios accessu et colloquio suo participes efficere, sine ullo religionis discrimine honores et beneficia illis largiri, et similia. Quarto, inter hæc beneficia numerat, quod iudices suos monuerit, ne sacerdotes, etiam si essent convicti, supplicio afficerent, et præcipue exaggerat clementissimum edictum, quo permissum est sacerdotibus omnibus non comprehensis, et tum extra custodiam agentibus, intra constitutam diem e regno excedere. Quod si qui in carcere detinebantur, libere etiam abire permissi sunt, et si qui alii postea fuerunt comprehensi, trans mare allegati sunt, et ibi libertati restituti. Ex quibus concludit, ingratitudinem Pontificis ostendi, qui tam iniqua mensura tot beneficia compensavit.

4. *Christianorum vexatio, quæ sistit in temporalibus, non est persecutio Ecclesiæ.* — Quia vero nobis certum et exploratum est, quam nunc in Anglia patitur, et post Henricum sub Elisabetha passa est, unam esse ex gravissimis